

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΘΑΛΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ
ΩΣ ΜΟΡΦΟΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΑΓΑΘΟ
ΚΑΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ
ΕΚΦΡΑΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΥΠΟΕΡΓΟ
ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ
ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ
ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

**ΘΕΑΤΡΟ
ΚΑΙ
ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ
ΤΕΧΝΙΚΕΣ
ΣΤΗΝ ΑΓΩΓΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΣΙΜΟΣ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2015

ΕΘΝΙΚΟ &
ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α Θ Α Λ Η Σ
*ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΩΣ ΜΟΡΦΟΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΑΓΑΘΟ ΚΑΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ
ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ*

ΥΠΟΕΡΓΟ
ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

**ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ
ΣΤΗΝ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΣΙΜΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Α Θ Η Ν Α 2 0 1 5

ISBN: 978 - 618 - 82007 - 1 - 5

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΡΑΞΗ "ΘΑΛΗΣ" - ΕΚΠΑ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΩΣ ΜΟΡΦΟΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΑΓΑΘΟ
ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

THE DUARTE

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Γεωργία Κοσμά
Το παιχνίδι ρόλων στην διδασκαλία της Αγγλικής Γλώσσας..... 200

Γεώργιος Λυμπέρης
Παίζοντας με τους Βάτραχους του Αριστοφάνη..... 207

Σίμος Παπαδόπουλος, Αγνή Καραγιάννη
Αναζητώντας τη δραματική ένταση στο μάθημα της Λογοτεχνίας: Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, Η Δασκαλομάνα..... 219

3. ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Μαρία Αγγελιδάκη
Το θέατρο στην εκπαίδευση ως εναλλακτική μέθοδος διδασκαλίας –Η αξιοποίηση της Θεωρίας της πολλαπλής νοημοσύνης του Gardner..... 231

Κατερίνα Γαρδούνη
Η συμβολή του θεάτρου στην εκπαίδευση μαθητών της Α΄ βαθμιας Εκπαίδευσης με ειδικές μαθησιακές ανάγκες..... 241

Αναστασία Μαργέτη
*«Το Συναισθηματικό καλειδοσκόπιο»: Μία θεατροπαιδαγωγική πρόταση..*253

Κωνσταντίνος Σκρεπετός
*Αντιμετωπίζοντας με δραματικό τρόπο τη βία στο σχολείο.....*264

Πήλιος Σταύρου
*Η διαμεσολάβηση των θεατρο-βιωματικών τεχνικών στην αντιμετώπιση αναπτυξιακών διαταραχών.....*271

4. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Ελένη Μαυρίδου
*«Ξενιτεμένο μου πουλί, εκεί στα ξένα που είσαι...» Μια πρόταση θεατροπαιδαγωγικής εφαρμογής για τη μετανάστευση.....*279

Αγγελική Νικολάου
*Εκπαιδευτικό Δράμα και Τοπική Ιστορία: μια ενδιαφέρουσα συνάντηση στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των ΓΑΚ-Αρχείων Ν. Μαγνησίας.....*288

Αναζητώντας τη δραματική ένταση στο μάθημα της Λογοτεχνίας: Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, *Η Δασκαλομάνα*²⁷

Σίμος Παπαδόπουλος

Αγνή Α. Καραγιάννη

Λέκτορας Θεατρολογίας, ΠΤΔΕ, ΔΠΘ
syrapado@eled.duth.gr & <http://utopia.duth.gr/~syrapado/>
<https://ergastirtheatrou.wordpress.com/>

Φιλολόγος, ΜΔ Θεατρικών Σπουδών
karagianni_agni@yahoo.gr

Περίληψη

Στο πλαίσιο μιας εναλλακτικής διδακτικής πρότασης, η παρούσα εργασία στοχεύει στην προσέγγιση ενός αφηγηματικού-λογοτεχνικού κειμένου μέσα από θεατρικές τεχνικές. Αξιοποιώντας τη θεατρικότητα και τα στοιχεία δραματικής έντασης του διηγήματος του Αλ. Παπαδιαμάντη *Δασκαλομάνα*, ο εμπνευστής εμπλέκει τους συμμετέχοντες στην ανίχνευση της υπόθεσης και του ήθους των ηρώων, στην αποκωδικοποίηση των κινήτρων δράσης και των τελικών επιλογών, με βασική παράμετρο την αλληλεπίδραση των προκαθορισμένων κοινωνικών ρόλων (μαθητή, δασκάλου, γονέα, κοινωνίας, εκπαιδευτικού συστήματος). Η εξοικείωση των μαθητών με τον Σκιαθίτη συγγραφέα επιτυγχάνεται με τρόπο διαδραστικό, και όχι καθαρά κειμενοκεντρικό, ώστε να καλλιεργούνται οι νοητικές και ψυχοκινητικές δεξιότητες. Η δομή της εργασίας αφορά τόσο στα στοιχεία του δραματικού-σκηνικού λόγου του διηγήματος όσο και στην μεταγραφή τους σε δραματικό-σκηνικό περιβάλλον μέσω της διερευνητικής δραματοποίησης.

Λέξεις κλειδιά: διερευνητική δραματοποίηση, δραματική ένταση, μεταγραφή αφηγηματικού κειμένου, δραματικό/σκηνικό περιβάλλον

Abstract

Within the scope of an alternative teaching proposal, the present paper aims to approach a narrative-literary text by means of drama conventions/ techniques. Exploiting theatricality and the dramatic tension elements of the short story by Al. Papadiamandis *Daskalomana*, the animator involves participants in detecting plot and heroes' ethos, decoding action incentives and ultimate choices, having as basic parameter the interaction of predetermined social roles (student, teacher, parent, society, educational system). Students' familiarization with the author is achieved in an interactive, and not clearly text centered, way, so that cognitive and psychomotor dexterities are developed. The structure of the paper concerns the dramatic and sce-

²⁷ Η δημοσίευση αυτή εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος "ΘΑΛΗΣ", που έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) – Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ- ΕΚΠΑ "Το Θέατρο ως Μορφοπαιδαγωγικό Αγαθό και καλλιτεχνική έκφραση στην Εκπαίδευση και την Κοινωνία".

nic elements of short story as well as their transfer in a dramatic-stage environment through inquiry drama.

Keywords: inquiry drama, dramatic tension, transfer of narrative text, dramatic context

Εισαγωγή

Τι είναι αυτό που κάνει κάθε άνθρωπο να καταγίνεται με ενθουσιασμό με κάτι; Χρειάζεται ένα κίνητρο που θα διεγείρει την ψυχική του σφαίρα, η οποία τότε πάλλεται από επιθυμία για το αντικείμενο του ενθουσιασμού της. Θέλει να πετύχει, να φτάσει κάπου. Και πιστεύει με πάθος. Αυτό που χρειάζεται τότε είναι η μέθοδος και οι τεχνικές, για να δημιουργηθεί η κοίτη στο ποτάμι της μάθησης.

Όλα αυτά δεν τα συναντούμε στο συμβατικό μάθημα, στο σχολείο της ρουτίνας. Ξέρουμε ότι η ζωή κυλά και το παιδί-μαθητής έχει δικαίωμα να ζήσει με οίστρο, να γνωρίσει τον κόσμο. Ένα από τα μαθήματα που δίνουν την ευκαιρία για την συναισθηματική εμπλοκή στο ταξίδι της γνώσης του κόσμου είναι το μάθημα της Λογοτεχνίας. Οδηγός σε αυτή την πορεία δεν μπορεί να είναι μόνον ο ενθουσιασμός αλλά απαιτείται και τεχνική. Με την εισήγησή μας θα αναφερθούμε στην τεχνική που φέρει το όνομα *δραματική ένταση* (dramatic tension) (Morgan & Saxton, 1987) και στις θεατρικές τεχνικές. Αυτές θα μας επιτρέψουν να εμπλέξουμε τους μαθητές συναισθηματικά και διανοητικά στη διερεύνηση των κειμένων (βλ. πίνακας 1, Παπαδόπουλος, 2010).

Ανατροπές, περιορισμοί και πάσης φύσεως εμπόδια και προβλήματα και αναπάντεχες εξελίξεις προκαλούν συναισθηματική και διανοητική διεγερση στους μαθητές. Κάποια ποιότητα άγχους εκδηλώνεται και τα πράγματα αρχίζουν να αποκτούν σασπένς γιατί ρέουν στην κόψη του ξυραφιού. Η διερεύνηση της ζωής του κειμένου με εργαστηριακή- σκηνική δράση, δηλαδή η αναπαράσταση των ρόλων και των καταστάσεων, γίνεται τρόπος κινητοποίησης του ενδιαφέροντος για να κατανοήσουν οι μαθητές μέσα από τη ζωή των προσώπων των λογοτεχνικών κειμένων τη δική τους ζωή (Παπαδόπουλος, 2007).

Κριτήρια επιλογής του κειμένου

Κατ' αρχάς, βασικό κριτήριο για την επιλογή του διηγήματος η *Δασκαλομάνα* του Παπαδιαμάντη είναι η αμεσότητα του λόγου του, χάρη στην οποία μπορεί αυτό να απευθυνθεί, με την κατάλληλη γλωσσική εξομάλυνση, και σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια και προκειμένου να αναδείξουμε την εφαρμογή των βιοματικών τεχνικών στο μάθημα της λογοτεχνίας, επιλέξαμε το συγκεκριμένο διήγημα, γιατί έχει έντονη θεατρικότητα, που δημιουργείται από α) την παραστατικότητα των περιγραφόμενων εικόνων (Μουδατσάκης, 2005), β) τα δραματικά στοιχεία της ηθογράφησης του κοινωνικού περιβάλλοντος και της ψυχογράφησης των δρώντων προσώπων (Γραμματάς, 1997). Έτσι, προσφέρεται για αξιοποίηση θεατρικών τεχνικών και τεχνικών δραματικής έντασης.

Η υπόθεση

Η υπόθεση της *Δασκαλομάνας* αφορά τη σχολική καθημερινότητα των μαθητών μιας τάξης του 19^{ου} αι. Ο μύθος εξελίσσεται μέσα από το βλέμμα του αφηγητή-παντογνώστη, ο οποίος περιγράφει τη ζωή τους με βασικό άξονα αναφοράς όχι έναν από τους μαθητές, αλλά έναν από τους δασκάλους, αυτόν που αποκαλούσαν "*Δασκαλομάνα*". Συγκεκριμένα, στον πρόλογο καταγράφεται ένα επεισόδιο ανταρσίας στη σχολική αίθουσα καθώς ορισμένοι μαθητές επαναστατούν και δηλώνουν την αγανάκτησή τους απέναντι στο συντηρητισμό της εποχής τους. Με αφορμή αυτό το περιστατικό, μεταφέρονται στοιχεία από την αυστηρότητα και την σχεδόν αντιπαιδαγωγική πρακτική ενός μονολιθικού εκπαιδευτικού συστήματος. Στη συνέχεια, περιγράφεται η προσωπικότητα και οι συνήθειες του δασκάλου, η συμπεριφορά του εντός και εκτός σχολικού περιβάλλοντος, η σχέση του με τους μαθητές. Το ενδιαφέρον μάλιστα στη συγκεκριμένη μυθοπλασία είναι ότι η ζωή του δασκάλου, και κατ' επέκταση των μαθητών του, σχετίζεται άμεσα με ένα γεγονός: τον αρραβώνα του δασκάλου και την ατυχή έκβαση αυτού, από τη στιγμή που επηρεάζει θετικά ή αρνητικά την ψυχολογία του νέου άντρα. Έτσι, από τη μία αποδίδονται σκηνές ξεγνοιασιάς της σχολικής κοινότητας στη διάρκεια των εκδρομών, καταγράφεται με στοιχεία έντονης θεατρικότητας, χιούμορ και ζωντάνιας μία σκηνή εξέτασης στην τάξη, από την άλλη όμως δεν παραλείπονται οι αναφορές στην επιβολή ποινών και στην αναίτια σκληρότητα των δασκάλων. Το διήγημα ολοκληρώνεται με την αλλαγή της συμπεριφοράς του δασκάλου μετά τον αιφνίδιο θάνατο της αρραβωνιαστικιάς του, καθώς, αφενός, επανήλθε η αυστηρότητά του, αφετέρου, προς έκπληξη του αναγνώστη, η *Δασκαλομάνα* παρουσιάζεται να μεριμνά για τη βελτίωση των συνθηκών της σχολικής ζωής των μαθητών.

Η δραματική ένταση των εικόνων

Ο Παπαδιαμάντης στη *Δασκαλομάνα* ως ηθογράφος δίνοντας με παραστατικότητα τη σχολική καθημερινότητα του 19^{ου} αι. φέρνει τον αναγνώστη σε

επαφή με το εκπαιδευτικό σύστημα της εποχής. Λειτουργεί όμως επίσης και ως ψυχογράφος, προβάλλοντας τα κίνητρα των δράσεων. Οργανώνει την πλοκή με τη ματιά του νατουραλιστή πεζογράφου, αναγνωρίζοντας την επίδραση του περιβάλλοντος και των περιορισμών που αυτό επιβάλλει στους ήρωές του και ασκώντας έμμεση κριτική στο συντηρητισμό της εποχής του. Ως σκηνογράφος, τέλος, ο Παπαδιαμάντης διαμορφώνει έντεχνα στα γραπτά του ένα χώρο δράσης, που θυμίζει σκηνικό θέατρο.

Το σκηνικό της σχολικής τάξης περιγράφεται χωρίς λεπτομέρειες, δίνοντας την εντύπωση ότι λειτουργεί απλά ως ο τόπος στον οποίο πρόκειται να ενταχθούν τα δρώντα πρόσωπα. Ο αφηγητής αποποιείται τις συνήθεις εξονυχιστικές περιγραφές του χώρου και περιορίζεται σε μια μόνο εικόνα, αυτή των μαθητών, οι οποίοι παρακολουθούν τον μεγαλύτερο σε ηλικία συμμαθητή τους να αγορεύει πάνω στο τελευταίο θρανίο. Παρόλη όμως την ευτελή παιδεία του, αυτός ο δεκαπενταετής νέος προκαλεί το θαυμασμό στους συμμαθητές του, *«οἷνες τὸν ἤκουον ἐκέμποντες μεγάλα ἔπιφωνήματα θαυμασμοῦ»*. Η παραπάνω αντίδραση φαίνεται απόλυτα δικαιολογημένη και ταιριάζει στην ψυχολογία των καταπιεσμένων μαθητών, καθώς ο νεαρός Γιάννος ο Βρυκολακάκης παροτρύνει τους μαθητές σε ανταρσία και καυχείται, περιγράφοντας τα ανδραγαθήματα ενός άλλου δεκαοχτάχρονου μαθητή, του Τζώρτζη του Σγούρα, που έδειρε το δάσκαλο, τον Φλάσκο, *τὸν Φλασκο-μπιμπῆο, τὸν κιτρινιάρη*. Όλο αυτό το σκηνικό με τη ζωντανή περιγραφή, τα αστεία παρατσούκλια, αλλά και τις παράλληλες πληροφορίες (που δίνονται μέσω της ανάδρομης αφήγησης) σχετικά με τη σχολική καθημερινότητα, δημιουργούν δραματική ένταση λόγω της ανατρεπτικής κατάστασης που προβάλλουν, δηλαδή της εξέγερσης των αντιδραστικών μαθητών σε μία τάξη του αυταρχικού ελληνικού σχολείου του 19^{ου} αι.

Χαρακτηριστική είναι η εικόνα των άτακτων μαθητών που δέρνουν τον δάσκαλο, η σκηνή του *θηριοτροφείου*, όπως αποκαλεί το σχολείο, *«ἐδικοῦ διὰ θῶας τῆς ἐρήμου καί δι' ἄλλα ἀνήσυχα ἀγρίμια, ὅπου τὰ παιδιά ἐχόρευαν, ἐπήδων, ἐσκίρτων, ἐφώναζαν, διεπληκτίζοντο, ἐγέλων, ἔκλαιον, ἢ ἡ εικόνα ὅπου, ἀρπάσαντες πολλές βέργες, τὰς ὁποίας ἐμοίρασαν εἰς τοὺς συμμαθητάς των... ἤρχισε μάχη, καί ἄλλοι μαθηταὶ ἀπέσπασαν τοὺς δείκτας* ἀπὸ τοῦ τοίχου, ἄλλοι κατεβίβασαν τοὺς τηλεγράφους ἀπὸ τῆς καθέτου σανίδος τῶν θρανίων, καί κνηγοῦμενοι ἔτυπτον ἀλλήλους»*. Επίσης, εξίσου ανατρεπτική είναι η σκηνή όπου ο πρωτόσχολος προειδοποιεί για την άφιξη του τελευταίου και δίνει το σήμα στους συμμαθητές του ότι πρέπει να συμπεριφερθούν όπως αρμόζει στο σχολικό περιβάλλον, ενώ αντίθετα, ο δάσκαλος, το πρότυπο της κόσμιας συμπεριφοράς, εισέρχεται στην αίθουσα με το σιγάρο στο στόμα.

Η δραματική ένταση των ηθών και των χαρακτήρων

Ο συντηρητισμός μιας κοινωνίας, γενικά, που οριοθετεί τις ανθρώπινες σχέσεις και τους ρόλους τους οποίους αναθέτει στα μέλη της, είναι στοιχείο που προκαλεί δραματική ένταση, αφού αναπόφευκτα οδηγεί σε συγκρούσεις και αντιδράσεις. Στη *Δασκαλομάνα*, αυτές οι ετεροπροσδιορισμένες σχέσεις αφορούν τη σχέση δασκάλου-μαθητή, μαθητή-συνομηλίκων αλλά και τη συνολική τάξη πραγμάτων, που αναμφισβήτητα προκαλεί δράση-αντίδραση και ερμηνεύει τις συμπεριφορές των δρώντων προσώπων.

Βέβαια, στη *Δασκαλομάνα*, πρωταγωνιστές είναι άντρες, αλλά στην ουσία αυτή που κινεί άθελά της τα νήματα είναι η 'απούσα' παρουσία της νεαρής αρραβωνιαστικιάς, που με την είσοδο αλλά και την αιφνίδια έξοδο, λόγω του θανάτου της, από τη ζωή του δασκάλου, επηρεάζει τη σχολική ζωή των μαθητών. Ακόμα και αυτή η ανώνυμη (επί του κειμένου) κοπέλα φέρει έναν από τους γνώριμους, προκαθορισμένους κοινωνικούς ρόλους: της μέλλουσας συζύγου. Έτσι, δραματική ένταση επιφέρει η ανατροπή της εξέλιξης της ζωής αυτής της αθέατης πρωταγωνίστριας, καθώς ο αναπάντεχος θάνατός της και ο αντίκτυπός του στην ψυχολογία του δασκάλου επιδρά στην αλλαγή συμπεριφορών και προκαλεί αντιθετικές καταστάσεις (από την ακραία αυστηρότητα στην απόλυτη χαλαρότητα του δασκάλου κατά τη διάρκεια της μνηστείας). Γι αυτό το λόγο, άλλωστε, οι μεταπτώσεις στην ψυχολογία του δασκάλου, κατά συνέπεια και των παιδιών, εντοπίζονται με επίκεντρο πάντα αυτήν την αθέατη γυναίκα και τον πολυσυζητημένο αρραβώνα: *«πρὴν συνάψῃ τὸν τόσον ἄτυχῆ ἄρραβῶνα, ὁ διδάσκαλος ἦταν αυστηρὸς καὶ βίαιος, ἄφοτου ἤρραβωνίσθη ἦταν ανεκτικὸς καὶ ἥπιος, καὶ μετὰ τὴν διπλῆν ἀπογοήτευσιν ἐπανήλθε στὴν αυστηρότητά του»*. Η αντιπαραβολή παρελθόντος - παρόντος στη διάρκεια όλου του διηγήματος φαίνεται πια απόλυτα δικαιολογημένη, επειδή είναι φανερό ότι υπηρετεί τη θεατρική οικονομία: όλα λειτουργούν μέσα από αυτήν την αμφίδρομη αντιθετική σχέση ευτυχίας - δυστυχίας, νουθεσίας - επιβολής αυστηρών ποινών, μνηστείας-χρηείας, ζωής-θανάτου.

Ειδικότερα, ως στοιχεία δραματικής έντασης επισημαίνουμε κυρίως:

α) ανατροπές και αναιρέσεις των αναμενόμενων συμπεριφορών, όπως π.χ. η στην αρχή μόλις του διηγήματος εντυπωσιακά επαναστατική πρόσκληση του Γιαννιού του Βρυκολακάκη, ενός από τους μεγαλύτερους μαθητές του σχολείου, προς τους συμμαθητές του, να αντιδράσουν με περιφρόνηση και επιθετικότητα απέναντι στο σχολείο και στην οικογένειά τους: *«Ἀκοῦστε ἐμὲ νὰ σᾶς πῶ! Νὰ μὴν ἀνοίγετε χαρτί!... Νὰ μὴν ἀκοῦτε τὸ δάσκαλο! Νὰ μὴ φοβᾶστε τς πατεράδες σας!... Νὰ δέρνετε τς μαννάδες σας! Οὔτως ἤγόρευε πρὸς θορυβώδη ἄμιλον δεκαετῶν καὶ δωδεκαετῶν παιδιῶν, ἀναβάς ἐπὶ τὸ ὕψιστον θρανίου τοῦ ἁπλοτάτου ἀπὸ τῆς δασκαλοκαθέδρας, ὁ Γιαννιὸς ὁ Βρυκολακάκης, εἰς τῶν μεγαλυτέρων μαθητῶν»*. Πρόκειται για συμπεριφορά τελείως απρόσμενη, που προκαλεί εντύπωση με την επανασ-

τατική και ανατρεπτική της ακρότητα, η οποία επιτείνεται από την αμέσως επόμενη εξιστόρηση από τον ίδιο μαθητή του ξυλοδαρμού του προκατόχου, μακαρίτη δασκάλου από έναν τρομερότερο μαθητή, τον δεκαοχτάχρονο Τζώρτζη τον Σγούρα, μπροστά στην αγριότητα του οποίου και των οικείων του, είχε φοβηθεί κι αυτή ακόμη η Σχολική Επιτροπή, αποφεύγοντας να τον τιμωρήσει!

β) συγκρούσεις, όπως η συγκρουσιακή σχέση του προαναφερθέντος μαθητή με το σχολείο και η επίθεσή του στον δάσκαλο, με σκοπό την απελευθέρωσή του από «τα αφόρητα εκείνα δεσμά του σχολείου» μέσω της αποβολής του.

γ) αμφισβήτηση και αναίρεση των κατεστημένων ρόλων, όπως η υπαγωγή και εξουδετέρωση των μέσων και των συμβόλων εξουσίας του πρωτόσχολου, δηλαδή της δέσμης των βεργών και της σφυρίχτρας, από τους πρωταγωνιστές της επανάστασης μαθητές, τον Γιαννιό τον Βρυκολακάκη, τον Γιωργό τον Χατζηδημήτρη, τον Στρατή τον Καραθύμιο, που, κατά την απουσία του δασκάλου, μετέτρεψαν την σχολική αίθουσα σε πεδίο μάχης, με όπλα τις βέργες του δασκάλου, τους χάρακες και σανίδες από τα θρανία!

δ) κοινωνικοί καταναγκασμοί, όπως η υποχρέωση του δασκάλου να φοράει το σακάκι του, παρά τον καύσωνα, όπως επέβαλε ο καθωσπρεπισμός του ρόλου του ως δασκάλου αλλά και ως αρραβωνιαστικού, υποχρέωση στην οποία με μεγάλη δυσφορία συμμορφωνόταν.

ε) ματαίωση των προσδοκιών και των απολαύσεων, όπως η στέρηση από τους μαθητές των εκδρομών στη φύση, λόγω της απορρόφησης του δασκάλου από τις επισκέψεις του στην αρραβωνιαστικιά του.

στ) τέλος, η ανατροπή της αρχικής χαλαρότητας της σχολικής ατμόσφαιρας και της συμπεριφοράς του δασκάλου, λόγω του πένθους του για τον θάνατο της αρραβωνιαστικιάς του και η αντικατάστασή της από αυστηρότητα και συνέπεια κατά την εκτέλεση των διδασκαλικών του καθηκόντων στο τέλος του διηγήματος, καθώς «εζήτει εις το έργον του βάλσαμον κατά της διπλής πληγής, της εκ του στεφανώματος και εκ της χηρείας».

ΜΟΡΦΕΣ ΔΡΑΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΤΑΣΗΣ

απόκρυψη	απαγόρευση	πρόκληση
εξαπάτηση	ματαίωση	απειλή
παρεξήγηση	ανατροπή	παράκληση
διπλοπροσωπία	έκπληξη	σύγκρουση
μυστικότητα	απροσδόκητο	προειδοποίηση
άγνοια	άγνωστο	αναμονή
περιορισμός του χώρου	δίλημμα	ανάθεση έργου
περιορισμός του χρόνου	αμφισβήτηση	ανάληψη της ευθύνης του έργου

Πηγή: Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Παιδαγωγική του Θεάτρου*. Αθήνα.

Ποιους διδακτικούς στόχους εξυπηρετεί η δραματική διερεύνηση και, συγκεκριμένα, η διερεύνηση των στοιχείων δραματικής έντασης του συγκεκριμένου διηγήματος; Ο εμπυχωτής εμπλέκει τους μαθητές στην ανίχνευση της ζωής του παρελθόντος, και συγκεκριμένα μιας μαθητικής κοινότητας του περασμένου αιώνα. Ταυτόχρονα, βοηθάει τους μαθητές να εξοικειωθούν με τον Παπαδιαμάντη, αλλά και να εμβαθύνουν στην ψυχολογία των ηρώων του και στα κίνητρα των επιλογών τους: για παράδειγμα, για ποιο λόγο τα παιδιά αντιδρούν, γιατί ο δάσκαλος τα κτυπά ή κάτω από ποιες συνθήκες είναι ελαστικός και φιλικός, αλλάζοντας πρόσωπο και εγκαταλείποντας ακραίους συντηρητισμούς και κοινωνικούς περιορισμούς. Η αναγνώριση της σχέσης αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους ανθρώπους και στο περιβάλλον τους, αλλά και της λειτουργίας των κανόνων και των κοινωνικών ρόλων (μαθητή, δασκάλου, γονέα) διευκολύνει την κατανόηση της ατμόσφαιρας μιας εποχής. Αυτή η διαδικασία μάλιστα γίνεται περισσότερο ενδιαφέρουσα με τη βιοματική εμπλοκή των μαθητών. Έτσι, μέσα από τη σκηνική δράση της ομάδας και τη διερεύνηση των στοιχείων δραματικής έντασης καλλιεργούνται οι νοητικές και ψυχοκινητικές δεξιότητες. Η δραματική ένταση προκύπτει από ένα σύνθετο πλέγμα αντιθετικών σχέσεων: καταπίεση-αντίδραση, περιορισμός-απελευθέρωση, τυφλή υπακοή-ανυπακοή.

Με γνώμονα μια αποτελεσματική διδακτική πρόταση η δραματική ένταση στη *Δασκαλομάνα* προκύπτει με την αξιοποίηση των τεχνικών στοχαστικής διερεύνησης (Παπαδόπουλος, 2010: 252-253). Ενδεικτικά λοιπόν, για να διερευνηθεί το στοιχείο της ανατροπής και της αναίρεσης των αναμενόμενων συμπεριφορών, προτείνουμε τη δημιουργία μιας παγωμένης εικόνας και το ζωντάνεμά της μέσω ημιδομημένου αυτοσχεδιασμού, όπου στην ανάστατη τάξη οι μαθητές θα προτρέπουν σε ανταρσία, ενώ η συνειδητοποίηση της ανταρσίας και η πιθανή αλλαγή θα γίνει με τη διατύπωση των ενδόμυχων επιθυμιών των παιδιών στο διάδρομο της συλλογικής συνειδησης ή μέσα από τις 'φωναχτές σκέψεις' των μαθητών αλλά και του δασκάλου. Εξίσου αποκαλυπτική θα ήταν η διερεύνηση των στιγμιότυπων της σκληρής τιμωρίας προκειμένου τα παιδιά να κατανοήσουν τα πραγματικά αίτια και τα κίνητρα μιας τόσο αντιπαιδαγωγικής πρακτικής. Η τεχνική της καρέκλας των αποκαλύψεων θα συνέβαλλε στο να εμβαθύνουν τα παιδιά στα αίτια που οδήγησαν τον μαθητή να δέρι τον δάσκαλο. Κι ακόμα το ημερολόγιο του δασκάλου θα μπορούσε να μας φωτίσει για τον εσωτερικό κόσμο και τα διλήμματα που τον ταλάνιζαν, ενώ το περίγραμμα του χαρακτήρα του δασκάλου θα έδινε τη δυνατότητα να σκεφτούμε από την οπτική γωνία του ίδιου και κατόπιν από την οπτική γωνία της ομάδας που συνομιλεί με τον ρόλο. Αλλά και το θέατρο φόρουμ θα ήταν μια χρήσιμη τεχνική για τη σφαιρική θέαση των πραγμάτων και για τη δυνατότητα που δίνει στην ομάδα να αλλάξει την ανεπιθύμητη κατάσταση. Συγκεκριμένα η τεχνική του κοινωνικού ρόλου του αδυνάτου θα βοηθούσε στην αποφόρτιση του αρνητικού κλίματος

και στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των παιδιών, καθώς ο εμπυχωτής τούς δίνει τη δυνατότητα από θέση ισχύος να αλλάξουν αυτήν την σκληρή εικόνα και να μετατρέψουν την αυθεντία του δασκάλου-τιμωρού σε μια ήπια και διαλλακτική παρουσία, ενταγμένη σε ένα σχολικό περιβάλλον απόλυτα υποστηρικτικό.

Με τις παραπάνω θεατρικές τεχνικές (Neelands, 1990· O'Neill, 1995) μπορούμε με ασφαλή και αποτελεσματικό τρόπο να αναδείξουμε τα στοιχεία της δραματικής έντασης των λογοτεχνικών κειμένων και έτσι να οδηγήσουμε τους μαθητές στην εμπάθυνση του συναισθηματικού και κοινωνικού περιεχομένου τους με σκοπό τον εμπλουτισμό των παραστάσεών τους για τον κόσμο.

Βιβλιογραφία

- Γραμματάς, Θ. (1997). *Θέατρο και Παιδεία*. Αθήνα.
- Μηλιώνης, Χρ. (1992). Παπαδιαμάντης και ηθογραφίας αναίρεσις, (ανάτυπο από το περιοδικό *Γράμματα και τέχνες* [Ιανουάριος]), Αθήνα: Σοκόλης.
- Morgan, N. & Saxton, J. (1987). *Teaching Drama: A mind of many wonders*. Portsmouth: Heinemann.
- Μουδατσάκης, Τ. (2005). *Το θέατρο ως πρακτική τέχνη στην εκπαίδευση. Από τον Stanislavsky, τον Brecht και τον Grotowski στο σκηνικό δοκίμιο*. Αθήνα: Εξάντας.
- Neelands, J. (1990). *Structuring Drama Work: A Handbook of Available Forms in Theatre and Drama*. T. Goode (Ed.), Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Neill, C. (1995). *Drama worlds*. Portsmouth: Heinemann.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2007). *Με τη Γλώσσα του Θεάτρου. Η διερευνητική δραματοποίηση στη διδασκαλία της Γλώσσας*. Αθήνα: Κέδρος.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Παιδαγωγική του Θεάτρου*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Πολίτου-Μαρμαρινού, Ελ. (1997). *Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης*. Στο Κ. Στεργιόπουλος, (επιμ.), *Η παλαιότερη Πεζογραφία μας*. τ. ΣΤ'. Αθήνα: Σοκόλης.

Πηγές

- Παπαδιαμάντης, Αλ. (1989). *Απαντα*. τόμ. γ', κριτική έκδοση, Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, Αθήνα: Δόμος.

Σύντομα βιογραφικά σημειώματα

Ο **Σίμος Παπαδόπουλος**, απόφοιτος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών και διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου εκπόνησε διδακτορική διατριβή με θέμα: «*Η διδακτική αξιοποίηση της Δραματοποίησης στο μάθημα της Γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο*», είναι λέκτορας θεατρολογίας στο ΠΤΔΕ του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και εμπυχωτής θεάτρου. Η εργασία του επικεντρώνεται στη θεατρική και θεατροπαιδα-

γωγική έρευνα και συγγραφή, με δημοσιεύματα σε περιοδικά και συλλογικούς τόμους, με εισηγήσεις σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά συνέδρια, με τη συμμετοχή του σε ερευνητικά προγράμματα και επιτροπές. Πρόσφατες μελέτες του είναι «*Με τη Γλώσσα του Θεάτρου*» (Κέδρος, 2007) και «*Παιδαγωγική του Θεάτρου*» (2010). Οι εργασίες του εστιάζονται στην παιδαγωγική και διδακτική του θεάτρου, στην ανάλυση του δραματικού κειμένου, στο θέατρο για παιδιά και νέους, στο έργο των Μπρεχτ και Τσέχοφ κ.ά.

Η **Αγνή Λεωνίδα Καραγιάννη** είναι απόφοιτος του τμήματος Ιστορίας- Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ (1993) και κάτοχος Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών (2009) του τμήματος Θεάτρου Α.Π.Θ στη Θεωρία Θεάτρου (Δραματολογία, Παραστασιολογία, Μεθοδολογία Έρευνας). Στο πλαίσιο της παιδαγωγικής της επιμόρφωσης, έχει ολοκληρώσει 3 ετήσιους πανεπιστημιακούς κύκλους σεμιναρίων στο Ε.Κ.Π.Α.: στην Ειδική Αγωγή (2010, κάτοχος διπλώματος γραφής Braille στο Κ.Ε.Α.Τ), στη Σχολική Ψυχολογία (2010) και στην Οργάνωση Εκπαιδευτικών Μονάδων (2011, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο). Η ευρύτερη παιδαγωγική της κατάρτιση αφορά τόσο παρακολούθηση σε επιμορφώσεις-συνέδρια, όσο και εισηγήσεις σε παιδαγωγικά επιστημονικά συνέδρια. Στα πλαίσια ευρωπαϊκού προγράμματος για τη διαφορετικότητα συνεργάστηκε με την Μ.Κ.Ο *Ταμείον Θράκης* και με το ΚΕΘΙ (2010), και παρήγαγε Εκπαιδευτικό υλικό για τη μεθοδολογία βιωματικής μεθόδου διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας, της ιστορίας και του πολιτισμού σε μειονοτικές ομάδες. Εργάστηκε στη εκπαίδευση ως εκπαιδύτρια Ενηλίκων στα ΙΕΚ Αλεξανδρούπολης (1999, 2008-2011, 2012), ως ωρομίσθια εκπαιδευτικός στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (2002-2010), ως εκπαιδύτρια ξενόγλωσσων φοιτητών στην ελληνική γλώσσα μέσω του σωματείου Διεθνών Σχέσεων και Πολιτιστικών Ανταλλαγών (2005-2007) και ως εκπαιδύτρια ελληνικής γλώσσας σε μειονοτικές ομάδες (2009-2010). Τέλος, εργάστηκε στο Δ.Π.Θ στο τμήμα ΤΕΕΠΗ ως επιστημονικός συνεργάτης- επόπτρια καθηγήτρια (θέση ΠΔ/407) στο Γραφείο Διαχείρισης Παιδαγωγικού Υλικού. Είναι καλός γνώστης της Αγγλικής και Γερμανικής γλώσσας. Το τρέχον έτος (2014-1015) συνεργάζεται με το Εθνολογικό Μουσείο Θράκης και το Ιστορικό Μουσείο Αλεξανδρούπολης σε θεατροπαιδαγωγικά και εκπαιδευτικά προγράμματα.